

Πανόραμα νεοελληνικού θεάτρου

Βάλτερ Πούχγκερ
«Ανθολογία νεοελληνικής
δραματουργίας»
Τόμοι Α, Β (Βιβλία 1, 2)
Εκδόσεις: Μορφωτικό
Ίδρυμα Εθνικής
Τραπέζης
Ιούλιος 2006

Πολύτιμα τα έργα υποδομής στο χώρο της λογοτεχνίας και του θεάτρου, όπως γραμμασιολογίες, βιβλιογραφίες, ανθολογίες, όσο όμως και σπάνια, μια και προσδοκούνται μεσοχρόνιο μέγχο χωρίς την αντίλογη κριτική. Στο καθ' ημάς, παρά τις αποκατασκευές του εγχειρήματος, εξακολουθούν να αποσιωπών έργα ενός προσώπου. Πρόσωπα παραδείγματα, η απώτερη γραμμασιολογία Αγγουρίου, οι βιβλιογραφίες Δοσιπολάσκου, η δέση με χειρογράφη ανθολογία Κλημενίδη, στα οποία έρχεται να προστεθεί η τρίτη ανθολογία Πούχγκερ.

Στο Α' Πανελλήνιο Θεατρολογικό Συνέδριο, που διοργάνωσε το Τμήμα Θεατρικών Σπουδών Αθηνών τον Δεκέμβριο του 1998, ο Πούχγκερ, στην εναρκτήρια ομιλία του, τόνισε τον πλούτο του προεπαναστατικού θεάτρου. Ακόμα μεν φόρο τιμής στον Πάνην Σιδέρη, στη μνήμη του οποίου ήταν αφιερωμένο το συνέδριο, ωστόσο κατάφερε προσηγορικά πως όταν κάποτε γραφτεί η νέα ιστορία του νεοελληνικού θεάτρου, η ιστορία του Σιδέρη θα φανεί φτωχή παρά το κλίσιμο υλικό της. Πρόβλεψε για τις απαιτήσεις του νεοελληνικού θεάτρου επισημάνοντας ποικιλία απόψεων, καθώς συνιστά ερευνητικό αντικείμενο συνεχώς ενδοαποφραγμένο. Πάντως, το σφάλμα είναι πως αλλιώς είναι πολύ λίγα από το 1800, το οποίο λαμβάνεται ως ανεπίσημο στην πρώτη ανθολογία νεοελληνικής δραματουργίας, που εκδόθηκε το 1953 (και όχι το 1958 όπως οι περισσότερες αναφέρουν) ως ο τεσσάρων σελίδων τόμος στη «Βασική Βιβλιοθήκη» των εκδόσεων «Αετός». Κι αυτή, έργο του Σιδέρη, όπου σε 392 σελίδες παρουσιάζονται αποκόμματα από δεκαπέντε έργα, με πρώτα, την κωμωδία του 1795, «Ο Χάρις» του Ζωζιάνθου Δημητρίου Γουδέλη και τελευταία, μια περί μια κωμωδία, την «Αιώρα Ζωή» του Τίμου Μισραχίδη, που τοποθετείται το 1929.

Ο Πούχγκερ ανοίγει το χρονικό τόμο, ξεκινώντας από το πρώτο θέατρο που σχεδιάζοντας να φτάσει προσηγορικά, με έναν τρίτο τόμο, μέχρι τη μεταπολεμική Προσοχή, στον πρώτο τόμο, καλύτερη τη μακρά περίοδο από την κριτική αναγέννηση έως το 1821, ενώ, στον δεύτερο, που χωρίζεται σε δύο βιβλία, τον ένα από πάνω μέχρι την Μικρασιατική Καταστροφή. Σύμφωνα με τον πρόλογο, στο κριτήριο επιλογής μέλησαν η αναπροσαρμοστικότητα ενός έργου για την εποχή του, η λογοτεχνική του αξία, καθώς και η θεατρική επιτυχία που γνώρισε. Ελαττωσθέντος, ανθολογήθηκαν έργα θεα-

τρύμενα είτε ως μοναδικά στο είδος τους είτε ως σημαντικά στην εξέλιξη της ελληνικής δραματουργίας και θεατρικής γλώσσας.

Πριν το '21

Στον πρώτο τόμο, παρουσιάζονται συνολικά 26 έργα, ενώ, σε ιδιαίτερα κεφάλαια, αναφέρονται ορισμένα από τα ανέκδοτα κείμενά του, κυρίως ανώνυμα σύντομα δράματα που παίζονταν ανάμεσα στις κρήνες μιας κωνοκτής παράστασης. Κοινό τον σοφολόγο, σε αυτήν την περίοδο δεν τίθεται θέμα επιλογής, καθώς περιλήφθηκαν σχεδόν όλα τα θεατρικά έργα που η μέχρι σήμερα έρευνα έχει εντοπίσει. Άλλωστε, ολόκληρος ο πρώτος τόμος υπερβαίνει κατά πολύ την απλή ανθολόγηση, υπονοώντας κωμικά στοιχεία ερευνητικής εργασίας εν πρόδρο. Έκαστο έργο συστήνεται με συνοπτικές λέξεις, όπου δίνονται τα βιογραφικά του συγγραφέα στην πληρέστερη δυνατή έκδοση, αναγράφεται η ημερομηνία, ενώ, κατά την παράθεση των επιλεγμένων αποσπομάτων, καταβάλλεται προσοχή για φέρμας με την αντιστοίχιση των ενδιάμεσων τετραπέδων. Τέλος, προσβάλλονται επανειλημμένως σημειώσεις και βιβλιογραφικές παραπομπές.

Τέσσερις οι προνομιούχες κοινότητες του προεπαναστατικού θεάτρου. Εν αρχή, η Κρήνη και στη συνέχεια, τα Εκπίνια, τα Αγκυρα, ιδιαιτέρως η Χίος και οι Κωκλάδες, και τέλος ο ευρύτερος χώρος της διασποράς. Από τα κρηνικά θέατρα, γνωστότερα σε ένα ευρύτερο κοινό χωρίς σε μικροστάσεις των τελευταίων χρόνων του Αμφιθέατρου του Σπύρου Ευαγγελίδη και τη Νέα Σαγήνη του Αντρέη Βογιατζή είναι τα έργα του Γεωργίου Χορτάση, τα οποία και τοποθετούν τη αφήγηση γύρω στο 1800. Η μακροπρόθεσμη τραγωδία «Ερωφίλη», ο κωμικός «Καζούριμος» και το ποικιλικό δράμα «Πανόρις». Ακόμη, το θερησιακό δράμα «Η Θούα του Αβραάμ», που αποδίδεται στον Ευστάθιο Κορνάρο, και η κωμωδία του Μάρκου Αντωνίου Φάσκαλο «Φαρμακός». Ενώ, έχουν προ πολλού λησμονηθεί η τραγωδία του Ιωάννη Ανδρέα Τριβουλού «Βασιλείς ο Ροδόλιος» και η αγνώστου συγγραφέα «Αϊδάρι».

Με την κίνηση της Κρήνης, το 1669, η σπουδή περνά στα Εκπίνια, με γέφυρα την τραγωδία «Ζήνων» κάποιου Κρητικού καπούου Ζωζιάνθου και γνωστότερο έργο του «Χάρις». Ομοίως και ο κρηολογικός Πέτρος Καποδίστης, με τις φρονιδικές του Ευσταθίου, που ανέδειξε την «Ιφιγένεια εν Αφροδίτη», μηνισμένης και τον «Θυσία». Σε διασκευή του Ευαγγελίου γνωρίζουμε και το θερησιακό δράμα «Ευγενικός Ζωζιάνθου Θεόδωρου Μοντολέζε, του οποίου η κρηνική έκδοση ανήκει στον Μάρκο Βίτα. Ενώ, η κωμωδία ονόματι του Σωτηριού «Κωμωδία των φετωγατρών» δεν έτυχε ασφάλ-

Η Αλέα Τασοπούλου στο «Ιφιγένεια εν Αφροδίτη» του Πέτρου Καποδίστη που ανέβηκε στο Αμφιθέατρο το 1979.

Κυρίως θερησιακές πνοής το αγκυραλογικό θέατρο κρηνική αγνώστου μεν στο κοινό αλλά πλούσιο θερησιακό έργο. Το προεπαναστατικό θέατρο συμπληρώνεται με τη δραματουργία των φαναριστών, από την οποία ανθολογούνται δυο οδοί, ο «Αλεξανδροφόρος ο ασυνήθιστος» του Γεωργίου Σωτήρου, που αντιστοιχεί ο Δημήτριος Σπύρης στην εξέλιξη έκδοσης του 1995, και τα «Κορκοκωκία» του Ιωάννου Ρίζου Νεγροπούλου που συμπληρώνεται στην ανθολογία του και ο Σιδέρης, καθώς και οι τραγωδίες, «Πολυένη», επίσης του Νεγροπούλου και «Αρσάδος και Αριστομένης» του Γεωργίου Ασσόδη, ενώ παραλείπεται το μοναδικό δράμα του ποιητή Αθανάσιου Χριστοπούλου «Αρμάδες».

Μία εποχολογία

Δύο πρόσφατες μελέτες του Θόδωρου Χατζηπαναγιώτη, που δεν έτυχαν της ανάλογης προσοχής, «Η ελληνική κωμωδία και τα πρόβλητά της στο 19ο αιώνα» (2004) και «Το ελληνικό ιστορικό δράμα. Από το 19ο στον 20ο αιώνα» (2006), και αυτά από τις Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, συμπληρώνουν το θερησιακό υπόβαθρο για το δεύτερο τμήμα της ανθολογίας, ανεξάρτητα αν οι απόψεις των μελετητών σχετικά διάσπαστα στις εντοπίσεις τους για συγκεκριμένα έργα. Ο ένας αιώνας από την Επανάσταση, η μέχρι το 1922 μαρξάζεται σε δυο αιώνες κληνική παράδοση. Σε ένα πρώτο βιβλίο καλύπτεται ο 19ος αιώνας, ενώ το δεύτερο των Ιδεών, που κυριάρχησε στις αρχές του 20ου, καταλαμβάνει το

2ο, και «Ο Κορκοκωκός, ή Ο κωμικός φαναριστής ερωτικός» του Σπύρη Κορκοκωκί ή και Κορκοκωκού, αδοκωκού, διασκευασμένη έως και σπινταφί.

Κατά το δεύτερο μισό του 19ου, συνθέτεται η παράσταση να κλείνει με μια μονόπρακτη κωμωδία, με πρώτη και γνωστότερη την «Κόρη του παντοπώτη» του Αγγελού Βλάχου. Τέλος, κωμωκωκίνας ο Πούχγκερ, αντιστοιχεί στο τέλος του βιβλίου, το λαϊκό θέατρο, ξεκινώντας από τα γνωστά κωμικαδύλα του Δημήτρη Κορομηλά και του Ηλία Κορκοκωκί και φτάνοντας μέχρι την «Γυδωρία» του Σπυριδώνα Περασίδη, την πρώτη επιθεώρηση «Υπακόνη Αθηνών», που ανέβηκε το 1894, του Κορκοκωκί και τις επανηχοηστικές Ομιλίες.

Θέατρο Ιδεών

Σημαντικό το δεύτερο βιβλίο του δεύτερου τόμου, αφού με το Θέατρο των Ιδεών, όπως πρώτος το αποκάλεσε ο Ζενόπουλος, επιστρέφουμε σε μια περίοδο μεγαλύτερης συνάφειας με το ευρωπαϊκό θέατρο αλλά και της οριστικής επικράτησης της δημοτικής. Ο Πούχγκερ ανθολογεί συνολικά 24 έργα, όπου, παράδοξως, πρωτοσυντάξει ο Καζάντζάκης, με πέντε έργα έναντι τεσσάρων του Ζενόπουλου και μέγχο δύο των έργων κρηνικών στο νεοελληνικό θέατρο της εποχής, Παντελή Χορν και Σπύρου Μελιά. Στην ανθολόγηση των δεκαπέντε δόσεων κατηγορίες και αντιστοίχως επιλέγει αντιπροσωπευτικά παραδείγματα. Α.χ. «Τα δοκίμια της μάχης» του Γιάννη Κορκοκωκί και «Ροδάκη» του Νικόλαου Πορνιάτη εντάσσονται στα θέματα του νεοεπαναστατικού και συμβολιστικού. Ενώ, «Τα τρία φίλα» του Κωνσταντίνου Χρηστοπούλου και «Ο Άγιος Δημήτριος» του Πλάτωνα Ροδοκανάκη στο νατουραλισμό. Από τα υπόλοιπα, γνωστότερο το ποιητικό δράμα του Παύλου «Τριτογέννη», πιθανώς και ο οδοί της «Ιουλιανή» και ο ψυχολογικός «Όσο για τις μεγάλες σημαίες» επιτομής κρηνικήν αιώνια, όπως «Οι αλιόδες» του Δημήτρη Τριτασιού ή ακόμη, κάποια δράματα που αγνωστίμων, καθώς και Μάρκου Αντρέη. «Μικροκόσμος» του Παύλου Νιρβάνα, «Ο αρχηγός Μάρκος» και τον Δημήτρη Μανδύρη, «Ο ιατρικός Μαρτύριος», αυτά έχουν προ πολλού περιέλθει στην αφάνεια. Όπως παρατηρεί επιλογικά ο ανθολόγος, ο σάβος ήταν να αναδειχθεί ο κλίσιος της νεοελληνικής δραματουργίας κατά τον σχετικά παραμελημένο από τους ερευνητές 19ο αιώνα.

Πιστοίως μιας η ανθολογία Πούχγκερ προσφέρει ως μορφολογία για αναγνωριστικές περιδιαβάσεις στο νεοελληνικό θέατρο, καθώς αποτιμούνται τις δραματουργικές αλλαγές, υφολογικές και γλωσσικές, αναδεικνύονται γηγητικές μορφές, μορφικές τάσεις αλλά και αφηρηματικές δυνατότητες.